

Nyári hangversenyek

„Változatok szabadtérre” – ezt az összefoglaló címet adhatnánk a „Belvárosi nyári szimfonikus koncertek” sorozatnak, melyre július hónap folyamán került sor, a Szent István Bazilika előtt, a Szent István téren. Tavaly a XII. BUDA/EST alkalmából történt az első kísérlet – s annak sikere eredményezte idén a folytatást. Őt alkalommal lépett fel a főváros legjelentősebb együttese közül egy-egy, közülük az első négyet volt módom meghallgatni. A tavalyi szereplőgárdához képest az új vendégnek kijáró tisztelet fogadta a **Magyar Rádió Szimfonikus Zenekarát**. Ők adták Vásáry Tamás vezényletével a szólista-közreműködésével a nyitókoncertet július 8-án. Szervezési okokból módosult a műsor-sorrend; a tervezett Liszt-, majd Brahms-félidő helyett először Liszt: A-dúr zongoraversenyét hallottuk, a szünetben a zongorát eltávolították a színpadról, s így a második részben Brahms: II. szimfóniája után csendülhetett fel (végre) a méltán örökzöld Les Préludes.

A Magyar Rádió Szimfonikus Zenekara többnyire koncertteremben vagy stúdióban játszik. A két helyszín – bár akusztikailag mindkettő zárt – más-más jellegű, más a lélektani hatásuk is. A közönség jelenléte a koncerttermi praxishoz közelítené a szabadtérre – ám a hangzástér hihetetlen kitalálása olyannyira más perspektívákat jelent, hogy a különbség nagyságrendekkel meghaladja a hasonlóság-mozzanatokat.

A közönség is többnyire zárt terekhez szokott – ám számára voltaképp minden élményforrássá válhat. Aki először látogatott a Szent István térre koncertet hallgatni, azt elvarázsolta az atmoszféra (már az első hangok felcsendülése előtt); aki tavalyi szép emlékeihez akart továbbiakat gyűjteni – azt úgyszintén. Már a környezet is azt az érzést keltette, hogy magunk mögött hagytuk a hétköznapok hagyományos világát – valami új kezdődik. Az előadóművészek természetesen nem engedhették eluralkodni magukon ezt az érzést – nekik a környezet figyelem-eltelőlő hatásai *ellenében* kellett a játszanivalóra koncentrálniuk.

Minden elismerésünk Vásáry Tamásé, aki a Bösendorfer zongora mellől mind a zenekar, mind a publikum figyelmét a felcsendülő muzsikára tudta irányítani.

Csak az igényesen kidolgozott, értékes zene képes akkor is kifejteni hatását, ha hangereje korántsem ideális. A távolabb ülők mintha Gulliverként a liliputiak birodalmába csöppentek volna – szinte megfoghatatlanul kecses és finom, halkszavú és poétikus volt a hangzás. Behunyt szemmel az az érzésünk támadhatott, hogy valahonnan *kiszűrődő* muzsikát hallunk.

Mintha külön térben lettek volna az előadók és a hallgatók. (A további koncerteken más-más mértékben jelentett problémát a kihangosítás – egyszer azonban el kellene gondolkodni azon, hogy nemcsak létjogosultsága van a helyszíni próbának, hanem konkrét funkciója is; ráadásul nemcsak az, hogy elférnek-e a játékosok a színpadon, látják-e a karmestert, hanem akusztikai szempontból is meg kellene tervezni a kialakítandó hangzasképet. Fontos kérdés, hogy működik-e valamennyi mikrofon – de érdemes lenne kísérletezni a „reális” hangzaskép kihangosított verziójának megteremtésével is! Aligha várható el a hangosító berendezések kezelőitől, hogy olyannyira ismerjék az előadásra kerülő műveket, hogy az ideális dinamika megteremtésére azonnal, „élesben” vállalkozzanak. Utólag viszont minden tanulság késői, mert a következő esetre/esetekre aligha alkalmazható mechanikusan.)

Brahms: II. szimfóniája közben is úgy éreztük, hogy megtúrt hallgatók vagyunk, s minden bizonnyal értékes előadás lehetett, mert mindvégig erősen élt a vágy: bárcsak „közelebről” hallhatnánk. A koncert meghatározója a zenére-koncentráció volt; a karmester és zenészei érezhetően a művekkel törődtek, már-már figyelmük kívül hagyva a közönséget. Aztán bekövetkezett a technika csodája: erősödött a kihangosítás dinamikai alapszintje, s így a Les Préludes megint abba a helyzetbe került, hogy megkoronázta az estét, s hangjainak emlékével távozott a publikum.

Megisméltődött a zeneszeretnek a tavaly is megnyilvánuló csodája: a kerítésen/kordonon kívül szép számmal gyülekeztek az értékes zenére szomjazók, a rutinosabbak kisszékkel párnákkal felszerelve. Újdonság volt viszont (szeren-

csére leginkább e koncert kezdetére koncentráltan) a közeli vendéglátó egységek fogyasztóinak kivagyiságos hangoskodása. Akik tüntetően nem akartak tudomást venni arról, hogy ZENE szól, SZÉP zene, melyért mások akár fizetni is képesek... Szerencsére Kalibán kései leszármazottainak nem erénye a kitartás és a rendszeresség – így hamar ráuntak a randalírozó duhajkodásra. Remélhetőleg mindebből az előadók keveset észleltek...

Csajkovszkij-művekből állította össze a július 14-i koncert programját a **Nemzeti Filharmonikus Zenekar**. Kocsis Zoltán vezényletével a Szláv induló, valamint két, különböző mértékben ismert szimfónia, a II. és az V. szerepelt a műsoron.

Csajkovszkij azok közé a zeneszerzők közé tartozik, akiknek „saját” rajongói táboruk van – sokan azonban inkább csak válogatva hallgatják műveit, anélkül, hogy akárcsak madártávlatból, valamiféle rálátásuk-áttekintésük lehetne az életmű egészére. Vonatkozik ez a hivatásos muzsikusokra is, akik a komolyzenei slágerekkel kapcsolatban úgy érzik, hogy a könnyökön jön ki, a többi opusz esetében pedig nemigen érznek készletet ahhoz, hogy a kompozíció egészét megismerve, értő előadással a lényegéig hatoljanak.

Nos, ilyesfajta veszély aligha fenyegetett ezen a koncerten! Sőt, Kocsis talán még arra is törekedett, hogy ismeretlen nézőpontból mutassa fel a szerző portréját. (Hasonló törekvése már többször sikerrel járt, amikor évtizedek során ráta-padt maníroktól szabadított meg gyakran közismert kompozíciókat is – és a hallgató, a meglepetés tanácstalansága után nemegyszer hálásan fogadta az újszerű megvilágítást.) Ebben az esetben azért nem tűnt túl meggyőzőnek a vállalkozás, mert az új vonások között szinte hiába kerestük azokat a régről ismerteket, amelyeket karakterisztikusnak tartottunk.

Ott még nem tart sem a korhűség iránti igény, sem a filológiai érdeklődés, hogy valamennyi romantikus komponista alkotásainak kutassuk a „hiteles” előadómódját. Marad tehát a „mindenevés” vegyes értékű szempontja; ki-ki alkalmazkodik a

bevett-szokásoshoz, vagy épp – akár bárminemű korhűsége való tekintet nélkül – kísérletezik, újít, s e közegben keres helyet-lehetőséget önkifejezésre. Ezen az ingoványos talajon könnyen elbizonytalanodunk. Kocsis annyiból mindenképp megbízható vezető (dirigensként és stílusosan egyaránt), hogy komolyan veszi a leírt kottát, valamennyi utasításával. Abban azonban, hogy mennyiben éli át a műsorra tűzött művekkel kapcsolatban a 19. században vélhetőleg általános (tehát nyilvánvaló) személyességet, nem lehetünk biztosak. Neki szíve-joga – akár olyan műveket is vezényelhet, amelyeket személy szerint nem kedvel – ebbe senkinek nincs és nem is lehet beleszólása. Csak éppen ha nem empatikusan közvetíti a műveket, a közönség nem kerülhet „közvetlen” kapcsolatba velük – éppen az ő filtere által. (Hasonlat: a vegetárius szakács által készített húsétel is lehet ízletes, ha pontosan követi a szakácskönyv utasításait...)

Csajkovszkij a szláv lélek egyik prototípusa – ezt a meggyőződést vallja több generációhoz tartozó zenehallgató. Egy részüket éppen ez vonzza, míg más részüket talán éppen ez készíti távolságtartásra. Most olyan – egyébként kidolgozott, sőt, korrektül megszólaltatott – interpretációt hallhattunk, amely elidegenítő hatású volt. Ha „a ...” hiányzik (s ide mindenki helyettesítse be azokat a jellegzetességeket, amelyekkel próbálná meghatározni, mi által ragadja meg személy szerint őt e muzsika), akkor minek az egész?!

Tudományos könyvek esetében az olvasó nem kíváncsi arra, hogy mit érez a tárggyal kapcsolatban a szerző – objektív tárgyyszerűséget vár el, a tények, adatok pontosságát. Ez azonban művészet (NB. *romantikus* művészet!), ahol korántsem elvárás, hogy az előadó ne engedje *hatni* magára az általa megszólaltatott zenei anyagot. A személytelen romantika csak úgy nehezen elképzelhetőnek tűnik számomra, mint az objektív (vagy épp közböcs, netán személytelenül szakrális).

Szép koncert volt, hatásos muzsika szólt – mégis, valami hiányérzet maradt utána.

Talán ez a hiányérzet is hozzájárult ahhoz, hogy legközelebb felfokozott érdeklődéssel várjam a **Matáv Szimfonikus Zenekar** július 20-i koncertjét. Hiszen vezető karmesterük, Ligeti András keze alatt ők is romantikus műsort adnak – ráadásul Rossini, Puccini, Mendelssohn és

Csajkovszkij műveinek egymásutánja az egyes zeneszerzőkre jellemző sajátos-személyes vonások kidomborítására kínál lehetőséget.

Amire vágytam, romantikus művekről lévén szó, talán nem túlzott elvárás: a rácsodálkoztatás gesztusa. Hogy a muzsikusok, akik hangzó életre keltenek többfajta szépséget, ebbéli örömeiket megosszák a hallgatókkal. Hogy külsőséges gesztusok, vagy akár szóbeli kapcsolatteremtés lehetősége nélkül is, „odaforjuljanak” közönségükhöz: ugye, milyen szép?! Ismerve a zenekar repertoárját (nem beszélve Ligeti imponáló memóriájáról, mindent kotta nélkül dirigáló praxisáról), korántsem aggódtam a „játsszanivaló” miatt. Tudom ugyan, hogy néha épp az agyonjátszott művek rejtegetik a legkellemetlenebb buktatókat, s a közismert „fűtyülhető” dallamban való gikszerezésnél kevés kínosabb pillanat adódik zenekari szólista életében – mégis, nagyon reménykedtem a személyhezszóló interpretációban.

Amikor felcsendült Rosini: Olasz nő Algírban-nyitányában a gyönyörű oboadallam, boldog meglepedettséggel nyugtáztam: ez az!

„Ez az” – valóban, de hamarosan regisztrálnom kellett azt is, hogy „annyi”. Mert Dienes Gábor egyszemélyben csodát produkált ugyan, de nem tudta játékaival hasonló produkcióra inspirálni adott művek bizonyos pillanataiban a kollégáit. Sőt, Ligeti András sem, a próbák során. Pedig annyi örömforrás kínálkozott, s annyi megosztanivaló örömben részesülhetek volna a jelenlévők. Kétségkívül, minden megvolt fejben, csaknem minden kézben is!

Időről időre rajtakaptam magam: gondolatban elkalandoztam a hallgatnivalótól. Muszáj volt azon töprengeni (a talány tényleges megfejtésének legkisebb esélye nélkül), hogy vajon mi gátolja a felszabadult muzsikálást ebben az esetben. Vélhetően kisebb a drill, mint a Nemzeti Filharmonikus Zenekarnál, tehát valamiféle perfekció-igény Damoklész-kardja sem leng a fejük felett – ráadásul a szabadtéri koncertek közönsége jó érzékkel siklik át az egyszeri-esetleges hibák felett. (Mert nem kell ahhoz szakmabelinek lenni, hogy megbízhatóan megkülönböztesse valaki a hanyag-felületes játékot az egyébként gondos, csak épp apró szépséghibát produkálótól.)

Lehet, hogy mindinkább érződik

(majd) a romantika mostohagyerek-státusza? Ahhoz már régi a stílus, hogy áthagyományozott, eleven hagyományai legyenek – ahhoz viszont még új, hogy korhű előadásának kérdései iránt érdeklődő, elméletileg alapos felkészültségű, ugyanakkor színvonalasan praktizáló muzsikusok foglalkozzanak vele. Így hát mind kevesebbeknek marad szívügye – inkább csak a rendíthetetlen közönség-igény hatására szerepel megannyi együttes műsorán. Így viszont féltő, hogy az előadás milyensége (és itt korántsem a technikai biztonságra vagy a lelkiismeretes felkészültségre gondolok!) lehet majd egy idő után az, ami – érdektelenségével vagy tartózkodó-visszafogott magatartásával – arra készíti a zenebarátot, hogy más (stílus)területeken keressen magának lelkesednivalót.

Hiszem, hogy a romantika megbírja az érzelmeket... vajon a 21. század embere ennyire nem tud/akar lelkesedni, ennyire képtelen az önfelelt-odaadó muzsikálásra? Remélem, a zavar (ami mindenképp a közvetítő-közegben keresendő, hiszen az alkotások értéke legtöbbször vitán felüli, a közönségigény pedig a befogadók nyitottságát sejteti) csak időszakos, a vagy specializálódásra, vagy „mindenevésre” kényszerített előadó(együttes)k hamarosan kikerülnek e hullámvölgyből.

Július 25-én aztán, a korábbi tapasztalatok birtokában, aggódással néztem a **MÁV Szimfonikus Zenekar** koncertje elé. A műsor, végigolvasva, már-már szedett-vedettnek tűnően vegyes. Suppé: Könnyű lovasság-nyitány után Muszorgszkij: Egy éj a kopár hegyen, a folytatásban Dvořák, Erkel, Brahms, Csajkovszkij, végül jópár darab J. Strausstól. Hát...

Ezúttal viszont kedvezőbb élményekről számolhatok be (lehet, hogy korábban túldimenzionált volt az elvárásom?!). Az mindenesetre objektív tényező, hogy a hangosítás a korábbiak mindegyikénél eredményesebb volt. De ami nincs, azt nem lehet kihangsósítani – itt, szerencsére, voltak lélegzetelállító pillanatok: markáns karakterek váltakoztak, s a dinamika érzékenyen követte a zenei történések vonalát.

Élt a zenekar, s mindvégig nemcsak életben tartotta, hanem animálta is együttesét Gál Tamás. Ő egyébként koncerten sem fukarkodik a kifejező mozdulatokkal (ha kell, ugrál, táncol), most ez a hozzáállás feltétlenül eredményesnek bizonyult.

Színvonalában leginkább lemezre rögzíthető-rögzítendő Encores!-programnak tűnt ez a produkció; tehát nem tényleges ráadások sorának (olyankor már felszabadultabb a légkör, a közönség részéről szinte játék a ráadás kiprovokálása, az előadó pedig már semmit sem akar bizonyítani, közölni vagy közvetíteni se nagyon, legfeljebb ajándékozni), hanem valóban főműsor-igénnyel kidolgozott tételek egymásutánjának – olyan füzérnek, melynek mindegyik gyöngyszeme önmagában is gyönyörködtető és tetszésre is talál. Úgy érezhettük: szórakoztató a koncert – s ebben az értelemben a szórakoztatás magasrendű feladatnak minősült. Nem hiányzott a „dráma”, a mélységek és magasságok – közben felszabadultan jól, utána megajándékozottnak érezhettük magunkat. Feltehetően az is közrejátszott a hatásos szereplésben, hogy a MÁV Szimfonikus Zenekar viszonylag gyakran ad szabadtéri koncerteket (illetve, kísér szólistákat, nagy közönségre számítva).

Valószínűleg meg lehet tanulni a tökéletesen különböző akusztikai környezetekhez való alkalmazást – ha másképp nem, a gyakorlaton/rutinon kívül azzal, hogy egy-egy est résztvevői ténylegesen *akarják* értékes zenei esemény részesévé tenni a mindenkori közönséget. E nélkül a szándék nélkül, s az általuk játszott művek iránti odaadó szeretet nélkül perfect produkció talán kivitelezhető, de maradandó élmény aligha.

Márpedig értékválságos korunkban kölcsönösen egymásra tált az alkotó, az előadó és a hallgató. Egymás kölcsönös megbecsülése jobb közérzetet teremtene a kulturális életben.

Eredetileg július 5-re tervezte, majd 6-án realizálta nyitókoncertjét a Vajdahunyad vára szabadtéri fesztiválja. A **Matáv Szimfonikus** Zenekart Kollár Imre vezényelte, szólistaként Lendvay József működött közre. Nyáresti Beethoven-koncert a fővárosban: megunthatatlan program, akkor is, ha esetlegességek is sajátos színt adnak a rendezvénynek. Nemcsak a virágnak, hanem a madárnak, sőt, a repülőgépeknek sem lehet megtiltani... De valójában nemigen zavarják a műélvezetet a környezet neszei-zajai-zörejei, hiszen mindennapjaink során is szembesülünk hasonló figyelemvonó tényezőkkel. Sőt, talán kihívás is lehet(ne) a művészek számára, hogy

mindennek ellenére, koncentrált produkciót hozzanak létre.

A szabadtéri előadások szabályszerű velejárója a szokásosnál is kevesebb próba-lehetőség, amivel korántsem a színvonalat szándékoznám menteni, hanem arra a problémára szeretnék rámutatni, ami elsődlegesen akusztikainak tűnik, ám gyakorlatilag több annál – s ez a *hallhatóság* kérdése.

„Az a pianissimo, amit nem hallok: nincs” – korántsem csak bon mot ez, hanem tény, amit a koncerttermi előadáshoz képest fokozott mértékben kellene figyelembe venni szabadtéri előadások esetében.

Esetünkben a Coriolan-nyitány több üteme vált kizárólag vizuális élménnyé, látva a vonós-pizzicatókat életre keltő mozzanatokot, s hogy a darab véget ért, erről is többen csak a karmester leintő mozdulatából értesültek.

Pedig Kollár Imre irányítása aktivizálta a vonósokat; sőt, éppen hatásos kontrasztokra törekvő szándékának tettek eleget a leheletfinom dinamikával (kár volt!). A hangosnak a halk az ellentéte, habár bizonyos szempontból az is igaz, hogy a hangnak a csend (de ebbe most ne menjünk bele!).

A hallás hihetetlenül alkalmazkodóképes, így a közönség könnyen túlteszti magát az ilyen „apróságokon” – de azért jogos éppen most e kérdés felvetése, mert vélhetőleg szép hangok mentek veszendőbe.

Biztos sikerre számíthat mindig a Coriolan-nyitány, csakúgy, mint a Hegedűverseny. Itt viszont fokozottabban észre kellett volna venni ezt a problémát, hiszen Lendvay József differenciált dinamikájú hegedűhangja éppen arra figyelmeztetett, hogy *létezik* élvezhető-gyönyörködtető halk hangzás is. Elsősorban a karmesteren kérhető ez számon, hiszen a zenekari játékos „másként hallja” saját játékát, közvetlen környezetét és a távolabb ülőket, az ő feladata eldönteni, hogy milyen instrukciókkal tudja megvalósítani az ideális hangzasképet (pl. intenzívebb hangképzéssel távolabbra „vizs” a hang). Nem véletlen, bár feltehetően ösztönösen tette: a szólista időnként a csellisták felé sandított, jönnek-e vele, kísérik-e játékát. A szárnyaló hegedűhang viszont inspirálóan hatott a hegedűsökre, akik – éppen abból adódóan, hogy alaposan ismerik a kompozíciót – kihasználták azokat a lehetőségeket, ahol szinte párbeszédet folytathattak a szólistá-

val, vagy éppen kommentálhatták játékát (elég csak a szólista trilla-láncaira, s az alatta megszólaló tematikus szakaszra utalni). Felkapta viszont fejét a gyanútlan hallgató a nyitótétel cadenzáját hallgatva, ahol félreérthetetlenül a Gotterhaltéra kellett ismernie. Szép-szép a szólistát megillető szabadság – no de mégis...

A IV. szimfónia a műsor második részében a tempóválasztásokból adódóan nem jutott valódi rangjához-jelentőségéhez. Legjobban talán a finálét sajnáltam, ezt a szellemes muzsikát. Ilyen tempóban még elhadarni sem lehet poénokat, utalni sem lehet, még általánosan ismert viccekre sem. Pedig néhány fúvós-állás még így is sejtette: a játékosok tudják, miről van szó. Kár gyorsolvasással degradálni a mindig hatni-kész, s elkoptathatlan muzsikát.

Szép rím: augusztus 12-én a zenekari koncertek sorát Beethoven-est zárta, ugyancsak Kollár Imre vezényletével. Ezúttal a **Debreceni Filharmonikus Zenekar** lépett fel, Jandó Jenő szólójával. Az Egmont-nyitány alatt még reménykedtem: talán csak „bemelegítésről” van szó – de, sajnos, a helyzet a továbbiakban sem javult sokat. A G-dúr zongoraverseny talán nem is igazán ideális műsorszám szabadtéri előadáshoz, ahol óhatatlanul is elkalandozhat a hallgató figyelme, s így nem jöhet létre az a bensőséges kapcsolat, amelyet a kompozíció vallomáshangja jogosan megkíván. A szünet után érezhetően az előadónak sem jelentett kihívást az Eroica-szimfónia megszólaltatása – nemcsak reális időtartamát tekintve, hanem érzetre is reménytelenül hosszúnak hatott a program. (Pedig Beethoven zenéje valóban megunthatatlan!)

Elhangzott három nagyszerű mű (kvalitásukról eme előadás alapján aligha kaphattunk fogalmat), voltaképp szinte hatástalanul, mondhatni: feleslegesen. Senkinek sem adott többletet, tehát jó esetben is csak „átisméltuk”, felidéztek a korábbi hangzó élményeket. Azon töprengtem, vajon mennyire kell/szabad/praktikus biztonsági műsorpolitikával élni. Egyik oldalon ott a megfáradás, a belefásulás veszélye – míg a másik buktatót az jelentené, hogy új, vagy legalábbis részben új program esetében talán nem lenne elégséges az idő a betanulásra, a próbákra. Az üzembiztos megoldás olyannyira örömtelenné tette az estet, hogy szinte már azt

sem bántam volna, ha élettelibb, bár félkész produkciót hallok.

Az élő-zene számára jelentős konkurenciát jelenthetnek a mind perfekter hang- sőt, videofelvételek. Ami a koncertek varázsát adja, az az élmény. Ha elmarad, csak a hiányérzet emlékét őrizzük meg. És még valami: a szórakoztatásnak, a kikapcsolódásnak megannyi szintje van. Olyan műsor esetén, amelynek értéke vitán felüli, nem lenne szabad eme tényre hagyatkozni. A nézőtérén mindig ülhetnek olyanok, akiket igenis meg kell nyerni a művészi muzsikának – az pedig az előadók hite és meggyőződése nélkül aligha sikerülhet.

A kíséret művészete – röviden így summázható a **MÁV Szimfonikus Zenekar** teljesítménye, augusztus 21-én. „A Night To Remember” – ez a címe Luciano Pavarotti hangversenyének, melyre Hamburgban a Stadion am Rothenbaum-ban került sor. Németországi búcsúkoncertként része ez az est annak a „Farewell Celebration Tour”-nak, melyet azután kezdett a Maestro, hogy márciusban utoljára lépett színpadra a New York-i Metropolitan Operaházban.

„I am very happy to have on stage with me for this evening’s concert the Budapest Concert Orchestra and two special friends and colleagues, conductor pianist Leone Magiera and one of the winners of my singing competition, the Italian soprano, Carmela Remigio.” – olvashatjuk a szép kivitelezésű programfüzet beköszöntőjében az udvarias sorokat, amelyeket az érdekeltek valamennyien kiérdemeltek.

Több évtizedes emlékek kerülnek elő a koncertélmények sokaságából: sztárok Budapesten, vendégzenekarok kíséretével, melyek játékát hallgatva méltán merült fel a „miért épp ők” gyermekien naiv kérdése.

Az elmúlt évtized(ek)ben sokat változott a helyzet, napjainkban nem ritka, hogy épp magyar zenekarokat utaztatnak sztárok kíséretére a nemzetközi rendezőirodák.

A MÁV Szimfonikus Zenekar régóta ápol kapcsolatot külföldi énekes szólistákkal, melyek közül legnevezetesebb épp „a három tenor”. Őket együtt is kísérték, nem közelebb, mint Japánban, s mind-egyikkkel külön-külön számos koncertet adtak. Pavarottival 1998-ban léptek fel először Lyonban, később Beirút, Aschafenburg és München következett.

Megvan tehát a gyakorlat, ami alapvető feltétel ahhoz, hogy egy zenekar megtanulhasson „kísérni”. Szükséges, ám korántsem elégséges feltétel – gondoljunk csak arra, mennyien panaszkodnak a szériák lélekölő hatására. A fölényes anyagismereten túl mindenképp szükség van ehhez olyan partnerekre, akik képesek animálni a hangszereket, s konkrét utasításokkal tudnak adni nekik. Vagyis, olyan muzsik(us)ok(ra), aki(k)nek nem mindegy, hogy éneklésük közben mi szól.

Ilyen szempontból ideális partner Pavarotti. Talán nehéz elképzelni róla, de élményt jelentenek a próbái (a szerencsés hallgatónak mindenképp, de előbb-utóbb mindazoknak, akiknél beérik ezeknek az óráknak a tanulsága). Pavarotti számára ugyanis korántsem elegendő, hogy kiálljon a közönség elé, és ő legyen a sztár. Fontos neki (nagyonis!) – de ő nem partnerei ellenében, a hangszereket hangzó dekorációnak tekintve akarja ezt elérni. Számára az éneklés mindig „jelenidejű” feladat és lehetőség a sikerre. Ehhez pedig alapvető feltétel, hogy ő zeneileg is jól érezze magát a színpadon, mindig azt hallhassa, amit elvár. Példamutató, ahogy a terempróbák során előzeneikli elképzeléseit a zenekari szólistáknak. Kiprovokálja, hogy öntudatosan szárnyaljon az adott pillanatban a fuvola, klarinét, vagy bármely szólóhangszer hangja – és amikor stabilizálódik a kívánt „háttér”, akkor csodálatos hangzó jelenséget varázsol eléje. A többszöri együttes munka hatása mutatkozik meg abban a közvetlenségben és kedves gesztusban, hogy elvárásának teljesítését kedves gesztusokkal honorálja (biccent, bólint, vagy akár küld egy röpke mosolyt is elégedettsége jeléül).

Az ilyesmi (érthető módon) inspirálja a zenekart, s nem véletlen, hogy a próbáktól az előadásig nagy emelkedő ívet jár be a hangzásoké, s akárhogy sikerüljön is a próba, biztosra vehetjük: az előadás klasszissal lesz kiforrottabb.

Leone Magiera régóta muzsikus-partnere Pavarottinak, hihetetlenül ismeri elképzeléseit-elvárásait. Tehát, mielőtt a sztárral találkozik a zenekar, addig sem csak a zenei anyagról szól a próba, hanem a szólista kíséréséről. A dirigens nem sokat bíz a véletlenre; a hatásos lassítások, a zenei történés pillanatnyi megállítása, a tempóváltások sora a koncert kezdetére szinte vérévé válik a zenészeknek. Magiera néha beéneklí a tenorista szolamát, ezzel is megkönnyítve a hangszerek dolgát –

ilyenkor tényleg van kit kísérni! Amikor megérkezik a szólista, fokozódik az a jó értelemben vett feszültség, amelyben fokozódik a figyelem – s amikor a közönség is jelen van, olyan felelősségérzettel játszik a zenekar, amelyet voltaképp mindig minden együttestől szívesen vennénk.

Érzetek, amelyek auditív módon és vizuálisan is kontrollálhatók. Öröm látni a fegyelmezett együttest a pódiumon – és főként lehet gyönyörködni a monitor-kínálta látványban.

Ezúttal remekelt a technikai személyzet. Igaz, nem csodában bíztak, hanem már a próba folyamán is kipróbálták a kamera-beállításokat, és az erősítés mértékét is. A látványtervezők sem maradtak le – az általános tetszésben része volt az izléses szín- és fényeffektusoknak, amelyeket nagy empátiával alkalmaztak.

A kivétlőn – az általános gyakorlattól eltérően – nemcsak kinagyították az énekeseket, a karmestert vagy részletet a zenekarból, hanem bravúrosan „összehoztak” szereplőket. Így aztán a stadion közönsége jól láthatta például, hogy milyen összehangolt a zenekar vendég-koncertmesterének, Haffner Andreának (aki egyébként a Magyar Állami Operaház művésze) és a brácsaszólam vezetőjének, Mérész Ignácnak a vonóvezetése! És az is kiderült: a zenekari játékosok figyelnek a karmesterre, játék közben „felnéznek”. Pedig most aztán tényleg kiszámíthatatlan volt, hogy mikor kit céloz meg a kamera, főképp tutti-állásoknál.

Pavarotti, majd Carmela Remigio is zongorakíséretes dalokkal kezdte műsorát. Hét dal után Mascagni: Parasztbecsületének Intermezzójában szólistaként mutatkozott be a zenekar, majd Puccini: Bohéméletéből következtek részletek. A második rész műsorán Puccini Toscájának részletei után ismét Mascagni-muzsika következett, az Intermezzo, majd duett a Fritz barátunk című operából.

A vonzó megjelenésű, szép és rendkívül kulturált hangú énekesnő két Lehar operett-slággerrel folytatta a műsort, majd a hivatalos programot Pavarotti zárta, három örökzölddel. Végül ráadások sorjázta, felkonferált búcsúként Verdi: Traviatájának bordalával.

A sztár-tenor idén ezt az egyetlenegy koncertet adta Németországban – nem csoda tehát, hogy már két nappal a koncert előtt 9500 eladott jegyről lehetett tudni. Valóban szükség volt a német fegyelmezettségre, hogy a keskeny bejáratokon mindenki eljusson a helyére, s kis késés-

sel megkezdődhesen az előadás, amelynek közönségikere – hűvös észak-németekre általában nem jellemzően – rendkívül zajos volt. Méltán.

Remélhetőleg ez az élmény feltöltődést jelent a MÁV Szimfonikus Zenekarnak, s eredményes-gyümölcsöző új évadhoz ad felütést – Auftaktot.

Bízható évadkezdés – e mottóval jellemezhetjük a Mátyás-templomban szeptember 8-án rendezett koncertet. A szórólappól kiderült: voltaképp sorozat-nyitó vállalkozás, a Filharmónia Budapest Kht. és a **Debreceni Filharmonikus Zenekar** közös rendezésében.

Brahms: Német requiemje sok szempontból igényes feladat; a megannyi hangfelvételtől, a legnagyobbak interpretációiból is ismert mű mindenkor élő megszólaltatása megmérettetésnek teszi ki az előadókat, akkor is, ha az élő előadást szinte eleve másképp hallgatjuk. Dicséretes vállalkozás e monumentális kompozícióval indítani az új évadot, ám mindenképp indokolt, ha arra gondolunk: sem a Debreceni Filharmonikus Zenekar, sem a Nemzeti Énekhar nem csupán vakációzással töltötte a nyarat, hanem – ha ritkább fellépésekkel is, de mindenképp – „edzésben maradt”.

Búcsút a nyártól, a könnyedebb hangvételű muzsikáktól – s a szabadtér után a koncerttermekbe visszatérő zenélés megkövetelte koncentráltabb zenehallgatás új mérföldkövét is jelentette ez a zenés áhítat, vagy inkább áhítatos zenélés. A Mátyás-templomi est közönsége kísértetiesen hasonlított a turista-programokéra – de a helyszínnel való ismerkedés, a zenevárás zajai-neszei csakhamar megszűntek, amikor felcsendült, a maga méltóság-teljességében, Brahms muzsikája.

Az est karmestere, Kollár Imre, jó érzékkel a mű-egészre koncentrált. Nem sokat foglalkozott az alkalmi szólistákkal, bízott muzsikusaiban: a zenekari játékos, ha „igazi” feladathoz jut, olyannyira érdekelt a szép megvalósításban, hogy az előadáson már nincs szüksége a melodikus fordulatok megformálását segítő irányításra. A belépő szólamokra sem kellett különösen figyelni; e muzsika interpretálásának problematikája korántsem ezen a szinten keresendő.

Kollár Imre mozdulataival a tételeknek szinte a súlyát is képes volt megjeleníteni; ütéstechnikájának módosítása mindig tudatos volt, s a zenei kifejezést szolgálta.

Például „felfelé” ütött, amikor el akarta kerülni az anyag metrikus széttoresztését, olyan hangsúlyokat, amelyek az intenzitást pótolták volna. Máskor, amikor hatalmas tablót egyenletes vonásokkal akart festetni, mozdulatai szélességével inspirálta muzsikusaikat. További példák sorolása helyett, röviden: a felcsendülő hangzás alapján megállapíthatjuk, hogy sikerült mindig adekvát mozdulatokkal irányítani monumentális együttesét.

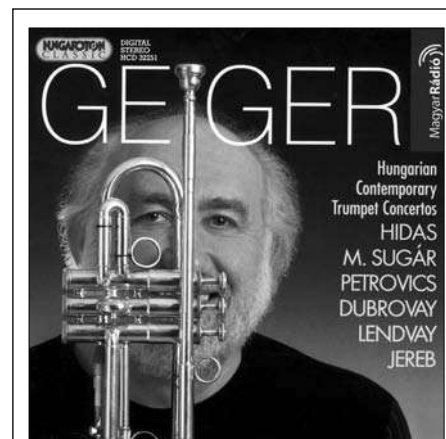
A nyitótétel hangulatának megragadása perdöntő a mű-egész szempontjából. A hegedűket nem alkalmazó tételben ezúttal is megszületett az a jellegzetesen brahmsinak tartott tónus, amelyet a mélyvonósok magas hangszíneiből lehet kikeverni. És mivel ez volt az „alap”, amihez mindent viszonyítunk, a hegedű-hang később akkor is nagy hatást gyakorolt a hallgatóságra, ha egyébként – ha lenne olyan, hogy „egyébként” – hagyott volna kívánnivalókat...

Nem tudom, az ének- és zenekar hogyan érezte magát a Mátyás-templomban rendelkezésre álló helyen, azt viszont igen, hogy ki-ki a saját helyéről nem hallhatja reálisan a megszülető hangzást. Kollár Imre hitt a freskó lehetőségében, s e hite kamatozott. Monumentális képek sorjázta, gyakran valóban érvényesülő hangfestő megjelenítéssel (miként a szerző lekottázta), s e közegben változatosságot jelentettek a szólisztikus tételek ill. szakaszok. Massányi Viktor szép tónusú éneke néha túl fedettnek tűnt, de kétségkívül értőn tolmácsolta a brahmsi muzsikát. Csak az elismerés hangján szólhatunk Szabóki Tünde produkciójáról, aki egyszerre tudott intenzív lenni és differenciált-érzékeny, s a szépen megformált frázisokból csodálatos hangzó építményt hozott létre. Maga is érezte, hogy sikerült maradéktalanul megvalósítani a szándékát – ritkán látni olyan őszinte (már-már profánul boldog) örömet szereplő arcán, amikor újra meg újra visszatapsolják.

A Nemzeti Énekkartól jogosan várunk maximumot, hiszen az együttes számára repertoárdarabnak számít e kompozíció (s a tagságában alig módosuló kórusban feltehetően alig akad valaki, aki ezúttal énekelte volna először a Német requiemet). Éppen ezért merem megemlíteni azt a hiányosságot, ami klasszissokkal jobba tehetné teljesítményüket. Antal Mátyás kórusának szövegmondása, a napi szóhasználat, érthető – ámde adósunk marad azzal az érzékenységgel, amit a kulcsszavak hangulattal megformálása tenne csak lehetővé. (Gondol-

junk csak Kosztolányi hangzókat ízlelgető híres versére – nos, valami hasonló módon kellene legalább a legfontosabb szavakat megszólaltatni. Oly módon, hogy aki nem érti a német szöveget, az is érzelmileg tájékozottatva legyen. Bár nem gondolom, hogy az énekhar valamennyi tagja szóról szóra érti, hogy mikor mit énekel, úgy vélem, ennek aligha lehet nyelvi akadály.)

Aki ősszel e koncertet látogatta először, elmondhatja: jól kezdődik az évad. Várjuk a folytatást!

A Hungaroton Classic és a Magyar Rádió emblémájával jelent meg egy olyan CD-korong, amelyet sokan tarthatnak/tarthatunk ajándéknak.

Az előadónak csakúgy öröm az önálló felvétel, mint azoknak a hallgatónak, akik így több kompozíciót ismerhetnek meg tolmácsolásában. A 60 esztendő trombitaművész, Geiger György versenyműveket tartalmazó korongja ezúttal örömforrást jelenthet azoknak a kortárs szerzőknek, akiknek versenyművei az ő briliáns szólójával jutnak el a zenekedvelők sokaságához. Hidas Frigyes, Petrovics Emil, Dubrovay László, Lendvay Kamilló és Jereb Ervin versenyműveit – speciális „promenádként” – Sugár Miklós fanfárjainak átvezetése foglalja egy hatalmas ívbe.

A nívós interpretációk egymásutánja különleges élményt ad – észlelhetjük az egyes szerzők saját hangját, ugyanakkor mindinkább megerősödhet a meggyőződésünk: érdemes kortárs zenét hallgatni. Bár csak a koncert-repertoárban is elfoglalhatnák méltó-megérdemelt helyüket azok a művek, amelyek megismerését kár lenne az utókorra hagyományozni!

Fittler Katalin